

Maria Onofraș

Reflecții despre corectitudinea limbii

*Omul este numai pe jumătate el însuși,
cealaltă jumătate este exprimarea lui.*
Ralf Waldo Emerson

Limba unui popor este cultivată de cei care o folosesc în scris sau în exprimarea orală, deoarece este cel mai important mijloc de comunicare între oameni și principalul instrument de realizare, de difuzare și de conservare a valorilor cultural-științifice. Înțelegând prin exprimarea literară același lucru cu exprimarea corectă, este de la sine înțeles că toți cei care vorbim limba română avem datoria sacră de a o cultiva în primul rând prin respectarea normelor în vigoare – ortografice, ortoepice, morfologice, sintactice și lexicale. Aceste reguli, pentru a fi respectate, trebuie să fie cunoscute, lucru care nu este întotdeauna simplu pentru toți. Cultivarea limbii devine o acțiune complexă și complicată, care nu poate fi realizată decât prin eforturile conjugate ale lingviștilor, ale scriitorilor, ale oamenilor de știință și de artă, ale ziariștilor și publiciștilor, ale crainicilor și reporterilor Radioteleviziunii [vezi: 1. Dascălu I., 2009, 5]. Este de datoria lor să aibă în grijă permanentă corectitudinea exprimării – acesta fiind calea cea mai sigură de educare lingvistică a cititorului, menționează dr. Ion Melniciuc. Astăzi, în războiul uzului limbii, problema respectării normelor limbii literare în comunicare ar constitui mărul discordiei între cei pentru care vorbirea unui individ nu poate fi considerată „greșită” câtă vreme ea reușește să transmită mesajul dorit către un interlocutor, indiferent de forma și consistența lingvistică a acesteia, și cei pentru care regula constituie în sine un moment important, iar încălcarea ei, fără deosebire de compartiment lingvistic, un păcat... de moarte, oricând, în orice context [vezi: 2. Chirilă Adina, 2011, 12]. Poate, de aceea, credem că n-am exagera dacă am pune în discuție unele recomandări și explicații date de *Gramatică*, în speranța că se vor găsi destui care să țină cont de ele. „Cultivarea limbii, susține prof. universitar Ion Melniciuc, are început, dar n-are sfârșit. Oricât ne-am perfecționa vorbirea, loc pentru mai bine va exista oricând ..., deoarece limba este un perpetuum mobile [3. Gr. Cantâru, Ion Melniciuc, 2006, 25].

Este bine cunoscut cât preț se pune pe scrierea corectă. O evidentă manifestare de snobism lingvistic sunt etichetele și anunțurile spicuite de prin orașul nostru, auzite la radio și TV: *ciai, crupă de hrișcă, checș, chipsi, sardina în uleu, salam Ecstra, complect de ziamă, scrumbrie, stend, confecționarea cheelor domofon, ciafă de porc crud, se vinde hrustal, conductóri de tren, str. Piața Unirii* etc.

O altă încălcare a normelor limbii literare constă în modul de exprimare a superlativului absolut de superioritate al adjectivului/adverbului. În mod normal acest superlativ se formează de la gradul pozitiv al adjectivului/adverbului + adv. **foarte** (în limba literară) sau adverbele **tare, mult, prea** (în limba populară). În vorbire s-a recurs și la un alt determinativ pentru formarea superlativului absolut, și anume, *foarte* + *super*. Adverbul **super** împreună cu **foarte** formează un pleonasm atunci când apar juxtapuse într-o sintagmă cu valoare de superlativ – *foarte super* (*trăsături individuale foarte super*). Îmbinarea dată cu sensul de „superior, excelent, extra” a devenit, în ultimul timp un clișeu insuportabil prin frecvență, prin mimetismul cu care, la tot pasul, indiferent de context, e rostit de oameni cu diferite nivele de instruire, inclusiv la radio și TV. Să ne fi sărăcit oare imaginația, încât să fim nevoiți a apela la asemenea sintagme? Dintr-un interviu: *Cum a fost la odihnă? Foarte super. Cum a fost apa mării? Foarte super. Condițiile la hotel? Foarte super* etc. interviuatul nu avea alte cuvinte pentru a-și exprima super satisfacția.

După cum știm, există unele adjective care, prin natura lor, au o valoare absolută și nu au grade de comparație, de ex., *extrem, imens, colosal, uriaș formidabil* etc. Este o caracteristică învățată la școală, dar ignorată de mulți vorbitori. Ei tratează aceste cuvinte ca pe un adjectiv /adverb obișnuit, la gradul pozitiv, adăugându-i, în mod greșit, adverbe, prepoziții etc. cu care „construiesc” diferite forme de comparativ sau superlativ, de ex., *cel mai exclusiv ceai, cel mai extrem punct cardinal, cea mai intensă culoare*. Alte adjective, de largă circulație, fiind împrumuturi latino-romanice ce reprezintă la origine vechi comparative sau superlative, nu mai pot primi categoria comparației, tocmai datorită conținutului lor lexical, ele devenind, prin frecvența lor, niște expresii pleonastice [4. Gramatica uzuală: 2000, p. 92-93]. Deci sunt inadmisibile construcțiile *cel mai grandios show din Republica Moldova, cele mai celebre staruri, cea mai majoritară fracție* (?) (a socialiștilor, desigur), *cea mai prestigioasă lucrare* etc.

Cunoaștem că în orice limbă există cuvinte care au aceeași formă – atât scrisă, cât și orală – dar au un conținut semantic diferit. Acestea sunt omonimele și prezintă o atenție deosebită prin faptul că se pot confunda cu multă ușurință. Nu demult un post TV ne-a oferit un concert... în care prezentatorul ne anunță că... *orchestra de instrumente cu corzi... va interpreta...* sau adesea auzim *corzile vocale...* Forma corectă de plural a acestui cuvânt este evident **coarde**: *coarde vocale, orchestră cu coarde*. Trebuie doar să învățăm a citi dicționarele. Iar dicționarele ne spun:

coardă I, coarde f. 1) Fir de metal sau din intestinele unor animale, întins pe anumite instrumente, care produce sunete prin vibrație; strună. *Orchestră cu coarde*. 2) Țesut conjunctiv, membranos, rezistent, care leagă mușchii de oase; tendon. *Coarde vocale*.

coardă II, corzi f. 1) Grindă de susținere a tavanului într-o casă țărănească. 2) pl. Cele trei frânghii întinse pe laturile ringului de box. [5. Dicționar explicativ uzual: 1999], de unde și expresia din jargonul boxerilor *a arunca în corzi*.

Multitudinea de variante îi induce în eroare pe vorbitori, le permite să nu țină cont de reguli și legitățile limbii, și, până la urmă, să aibă un limbaj infect. De aceea,

de cele mai multe ori, la alegerea unei forme gramaticale, nu ne vom baza doar pe uz, pentru că nu suntem în stare să numărăm câți vorbitori utilizează o formă și câți alta, ci, așa cum zicea Ion Heliade Rădulescu, selecția normelor unice ale românei culte trebuie să se facă în baza a patru criterii fundamentale: criteriul latinității formelor, cel al uzului sau al circulației acestor forme, al regularității gramaticale și cel al eufoniei. Peste toate trebuie să domnească însă logica limbii, structura și tendințele ei interne, pe care nici un „legiuitor” nu le poate ignora [6. Gr. Cantemir, 2011, p. 135].

Ne propunem să analizăm și câteva tendințe manifestate în dinamica unităților frazeologice din limba română actuală, utilizând exemple recente din mass-media audiovizuală. De exemplu: *a fi lăsat în voia sorții*, *a fi cu cinci roți la căruță*, *găina bătrână face ciorba bună*, *nu tăiați creanga pe care stați* etc. Modificările frecvent întâlnite în interviurile realizate de unii reporteri, nu sunt variante lexicalizate, consacrate, iar formele pe care le iau anumite unități frazeologice se datorează mai multor fapte: cunoașterea precară a unor formații lexicale și nesiguranța vorbitorului în utilizarea lor, substituția unui component cu un sinonim, scurtarea unității, intercalarea unor componente noi care pot sta la baza obținerii unor sintagme cu efecte stilistice nedorite. Utilizându-le în stilul publicistic, ziariștii pronunță și scriu în funcție de gradul în care sunt familiarizați cu aceste expresii, contribuind la acest proces în mod deosebit și lipsa unui set de reguli și principii rigurose formulate, care ar stabili limita între „corect” și „greșit”. Ivide din vechi timpuri, a căror etimologie a fost uitată, nu însă și sensul valabil, aceste expresii frazeologice se caracterizează prin **invariabilitate**, manifestând „imunitate” față de orice reglementare practică cu dezinvoltură în ultima vreme. Deci trebuie spus în *voia soartei*, *găina bătrână face zeama bună*, *a fi cu cinci roate la căruță*, *a(-și) tăia craca de sub picioare* etc. [7. Zamșa, 2009, 6] Faptul că unele dicționare ale limbii române înregistrează aceste expresii greșit se explică prin rămânerea în urmă a lexicografilor față de capitoul istoria limbii.

Ni se pare deosebit de importantă și problema sensurilor. Din păcate, folosirea inadecvată a unor cuvinte, fără a le cunoaște sensurile adevărate, poate duce la substituirii nedorite, deformând mesajul, așa cum se observă în exemplele de mai jos. La un post TV reporterul ne spunea că avionul întârzie din cauza ceții. *A fost evaluat că va ateriza în jurul orei...* Din punctul de vedere al corectitudinii, acest enunț este, cel puțin, alogic, căci un avion poate fi *evaluat*, dar numai valoarea, greutatea, mărimea, capacitatea lui etc. și nu ora când va ateriza.

Într-un buletin de știri ni se spunea că *proiectul* (utilizarea cartelelor în transportul public) *a fost vociferat la Consiliul Municipal*. **A vocifera** înseamnă „a vorbi cu glas ridicat, răstit; a țipa, a răcni”. Să fie oare „Sinteza săptămânii” o emisiune umoristică?

De multe ori falsa apropiere care se face între verbele **a finisa** și **a finaliza** are ca urmare confundarea sensurilor. **A finisa** înseamnă „a executa ultimele operații prin care se dă unui lucru aspectul dorit; a definitivă”. **A finaliza** – „a face, a realiza până la sfârșit, a duce la capăt; a încheia, a termina o activitate”. În consecință, se spune *a finisa construcția, reparația unei clădiri (tencuind, vopsind etc.)*, *a finisa o rochie (adăugându-i volănașe, aplicații etc.)* și *a finaliza anul de învățământ*, *a finaliza*

o lucrare, un proiect [Ioan Oprea, Carmen Pamfil etc. 2010]. Utilizarea greșită a unor cuvinte dezvăluie, fără echivoc, carențele de vocabular, implicit de cultură generală a autorilor.

Impresia pe care o produc acești reporteri este de nemulțumire. Cauzele generale ale greșelilor comise de ei sunt insuficienta cunoaștere a limbii, viteza cu care se redac-tează, tendința de a evita un cuvânt considerat banal și caracterul semidoct al exprimării. „Asistând aproape neputincioși la procesul de degradare a limbii române, dar și la ușu-rința cu care sunt acceptate noile «inovații», nu ne rămâne decât să ne întrebăm, într-o bună zi, dacă mai e «dulce și frumoasă limba ce-o vorbim» [9. Lăzărescu Rodica, 2006, 3].

Referințe bibliografice

1. Dascălu I. *Necesitatea cultivării limbii literare*. București, 2009.
2. Chirilă Adina. *Cultura limbii între catedră și agora*. În: *Cultivarea limbii române*, vol. I, Ed. Excelsior Art.
3. Gr. Canțâru, Ion Melniciuc. *Corectitudinea limbii este un imperativ*. În: *Limba Română*, 2006, nr. 4-6.
4. *Gramatica uzuală a limbii române*. Chișinău, Litera, 2000.
5. *Dicționar explicativ uzual al limbii române*. Chișinău, Litera, 1999.
6. Citat după Cantemir Gr. *Norme „nu prea respectate” de fețe respectabile*. În: *Limbaj și context*, Revistă Internațională de Lingvistică. Bălți, 2011, nr. 1.
7. Eleonora Zamșa. *Capcanele expresiilor idiomatice*. În: *Limba și literatura română*, Societatea de Științe Filologice. București, 2009, nr. 3.
8. Oprea Ioan, Carmen Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu. *Noul dicționar univer-sal al limbii române*. București, Litera Internațional, 2010.
9. Lăzărescu Rodica. *Cuvânt către cititor*. În: *Dicționar de capcane ale limbii române*. București, Editura Corint, 2006.

Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)